

Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce
Krajowego Mechanizmu Prewencji
w III kwartale 2010 roku

1. Wprowadzenie

Na koniec trzeciego kwartału 2010 r. 56 państw było Stroną Protokołu fakultatywnego do Konwencji ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (zwanego dalej OPCAT). Spośród nich 32 państwa wyznaczyły krajowe mechanizmy prewencji¹.

Zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem) wykonuje w Polsce Rzecznik Praw Obywatelskich (dalej RPO), przeprowadzając wizytacje zapobiegawcze w miejscach zatrzymań, celem ochrony osób pozbawionych wolności przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem².

W trzecim kwartale 2010 r. zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji wykonywały dwa Zespoły merytoryczne w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich: Zespół Prawa Karnego Wykonawczego oraz Zespół Administracji Publicznej, Zdrowia i Ochrony Praw Cudzoziemców. Ponadto, w wizytacjach brali udział pracownicy Zespołów Terenowych Biura RPO z Gdańska, Katowic i Wrocławia.

W okresie od 1 lipca do 30 września 2010 r. pracownicy wskazanych powyżej Zespołów dokonali 21 wizytacji różnego rodzaju miejsc zatrzymań, położonych na terenie całej Polski. W tym miejscu trzeba wskazać, iż podając liczbę wizytacji przeprowadzonych w okresie od 1 maja do 30 czerwca 2010 r. nie uwzględniono jednej wizytacji³. W związku z tym, należy sprostować, iż w drugim kwartale 2010 r.

---

¹ Albania, Armenia, Azerbejdżan, Chile, Kostaryka, Cypr, Czechy, Dania, Estonia, Republika Macedonii, Francja, Gruzja, Niemcy, Honduras, Lichtenstein, Luksemburg, Malediwy, Mali, Malta, Mauritius, Meksyk, Nigeria, Nowa Zelandia, Polska, Republika Mołdowy, Senegal, Słowenia, Hiszpania, Szwecja, Szwajcaria, Wielka Brytania, Urugwaj - www.apr.ch, dane na dzień 30 września 2010 r.

² Art. 3 OPCAT

³ Z powodu utrudnień podczas wizytacji Izby Wyrzeczów w Gdańsku w dniu 17 marca br. (odmowa dostępu do dokumentacji, nagrań z monitoringu oraz uniemożliwienie przeprowadzania rozmów na osobności z

w sumie przeprowadzono 12 wizytacji. Oszczędności finansowe w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich pozwoliły na włączenie od lipca br. w skład grup wizytacyjnych KMP ekspertów zewnętrznych – psychologa i lekarza. Ich opinie zawierane są w treści raportu opracowywanego w następstwie wizytacji oraz uwzględniane przy formułowaniu rekomendacji.

Poniżej zaprezentowano wyniki wizytacji przeprowadzonych w okresie sprawozdawczym w różnego rodzaju miejscach zatrzymań, ze wskazaniem zasadniczych problemów, jakie w nich dostrzeżono, a także wnioski i uwagi przesłane przez właściwe resorty po opublikowaniu *Raportu Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności Krajowego Mechanizmu Prewencji w Polsce w 2009 r.*

2. Jednostki penitencjarne

W drugim kwartale 2010 r. wizytacje Krajowego Mechanizmu Prewencji objęły cztery areszty śledcze⁴. Ustalenia dokonane w trakcie wizytacji Aresztu Śledczego w Gliwicach zostaną omówione w kolejnym sprawozdaniu kwartalnym.

W ocenie przedstawicieli Rzecznika w wizytowanych jednostkach zapewniono osadzonym dobre **warunki bytowe**. Stan techniczny cel mieszkalnych oraz sprzętu kwaterunkowego, poza nielicznymi wyjątkami nie budził zastrzeżeń wizytujących (AŚ w Koszalinie). Cele mieszkalne są skanalizowane, doprowadzona jest do nich zimna woda, a w niektórych oddziałach również ciepła (AŚ w Koszalinie, AŚ w Wejherowie, AŚ w Zielonej Górze). W niektórych jednostkach okna wyposażono w blendy (np. AŚ w Koszalinie). Z tego powodu, na niedogodność w postaci utrudnionej wymiany powietrza w celach mieszkalnych wskazywali zarówno funkcjonariusze, jak i sami osadzeni. W okresie letnim przyjęto rozwiązanie w postaci pięciominutowego wietrzenia cel podczas wyjścia osadzonych na spacer.

Podczas wizytacji cel mieszkalnych w Areszcie Śledczym w Koszalinie przedstawiciele Rzecznika stwierdzili, że piętrowe łóżka nie posiadają **na górnej kondygnacji listwy zabezpieczającej** przed wypadnięciem podczas snu oraz

---

pacjentami opuszczającymi placówkę), koniecznym było powtórzenie wizytacji w tej jednostce. Ponowną wizytację przeprowadzono w dniu 30 czerwca br.

⁴ Areszt Śledczy w Koszalinie (28-30.07.2010), Areszt Śledczy w Wejherowie (11-12.08.2010), Areszt Śledczy w Zielonej Górze (8-10.09.2010), Areszt Śledczy w Gliwicach (28-29.09.2010).

drabinki do wejścia na wyższy poziom. Zalecono zamontowanie zabezpieczeń oraz drabinek, które znacznie podnoszą bezpieczeństwo osadzonych, szczególnie osób z ograniczoną sprawnością oraz niedołąźnych. W jednostce tej brak było również celi przystosowanej do **pobytu osób niepełnosprawnych**. W związku z tym rekomendowano dostosowanie dla potrzeb tych osób przynajmniej jednej celi mieszkalnej dla kobiet i mężczyzn, a także przystosowanie części natrysków.

Z punktu widzenia poszanowania **prawa do intymności** osób pozbawionych wolności zastrzeżenia budził pobyt osadzonych w celach z **niezabudowanymi kącikami sanitarnymi** – oddział II i III w Areszcie Śledczym w Koszalinie, pawilon A w Areszcie Śledczym w Zielonej Górze. Mając na uwadze zalecenia Komitetu do spraw Zapobiegania Torturom w Strasburgu (CPT) oraz orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka zaznaczyć należy, że korzystanie z otwartego kącika sanitarnego w sytuacji, gdy w celi przebywa więcej niż jeden osadzony, może zostać uznane za poniżające traktowanie (por. wyrok z dnia 19 kwietnia 2001 r., ETPC 28524/95). Wizytujący dobrze ocenili stan techniczny pomieszczeń łaźni, jednakże w większości wizytowanych jednostek stanowiska prysznicowe nie były oddzielone przegrodami (AŚ w Koszalinie, AŚ w Zielonej Górze).

Pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich weryfikowali również czy osadzeni przebywają w warunkach zapewniających **zachowanie przewidzianej w art. 110 kodeksu karnego wykonawczego (dalej k.k.w.) normy 3 m² powierzchni celi na osobę**. W dniu wizytacji w jednostkach nie było przeludnienia, niemniej jednak powszechną praktyką staje się zakwaterowywanie osób pozbawionych wolności w świetlicach zaadaptowanych na cele mieszkalne. W Areszcie Śledczym w Koszalinie funkcjonowała tylko jedna świetlica, czasowo przekształcono także świetlice w oddziałach II, III i V Aresztu Śledczego w Wejherowie. Jedynie w Areszcie Śledczym w Zielonej Górze do dyspozycji osadzonych przeznaczono 5 świetlic wyposażonych w sprzęt RTV, stół do gry w tenisa stołowego oraz gry planszowe.

Ponadto, w Areszcie Śledczym w Wejherowie nie wydzielono oddziału dla tymczasowo aresztowanych. Jak wynika z informacji udzielonych przez Dyrektora Aresztu, postępowanie takie ułatwia rozmieszczanie osadzonych zgodnie z

zaleceniami organów dysponujących i powoduje zmniejszenie problemów z przeludnieniem. Podczas oglądu placówki wizytujący stwierdzili, iż zdarzają się przypadki osadzania w jednej celi skazanych z różnymi podgrupami klasyfikacyjnymi (np. P-1 z P-2 i P-3, R-1 z R-2 i R-3). Praktyka ta, w ocenie wizytujących, wymaga weryfikacji, ponieważ prowadzi to do niczym nieuzasadnionego ograniczania praw osób zakwalifikowanych przez komisję penitencjarną do odbywania kary w warunkach zakładu typu półotwartego lub otwartego.

Podobnie jak w poprzednim kwartale, również w analizowanym okresie przedstawiciele Rzecznika zalecali zintensyfikowanie **zajęć kulturalno-oświatowych** w wizytowanych jednostkach (AŚ w Koszalinie, AŚ w Wejherowie). Większość osadzonych w trakcie przeprowadzanych rozmów indywidualnych zgodnie twierdziła, iż w jednostce nie odbywają się tego typu zajęcia, z powodu likwidacji świetlic. Mając na uwadze powtarzającą się praktykę ograniczania zajęć kulturalno-oświatowych, przedstawiciele Rzecznika zalecali, aby zapewnić osadzonym możliwość korzystania z zajęć sportowych poza godzinami przeznaczonymi na codzienny spacer (AŚ w Wejherowie).

W dwóch wizytowanych w okresie sprawozdawczym jednostkach odebrano sygnały mogące świadczyć o **niedopuszczalnych formach traktowania**. Podczas rozmów indywidualnych osadzeni zgłaszali uwagi dotyczące niewłaściwego zachowania się oddziałowych, w szczególności: zwracanie się do osadzonych po nazwisku, bądź zwracanie się „na ty”, okazywanie braku szacunku, lekceważącego i aroganckiego stosunku do osadzonych, nieterminowe rozpatrywanie próśb, używanie słów powszechnie uznawanych za obelżywe, czy też prowokowanie osadzonych do nieregulaminowych zachowań (AŚ w Wejherowie, AŚ w Koszalinie). W celu wyeliminowania przypadków niewłaściwego traktowania osadzonych przedstawiciele Rzecznika zalecili zapewnienie osobom stykającym się bezpośrednio z osadzonymi, w tym zwłaszcza oddziałowym, niezbędnej pomocy i przeszkolenia.

W zakresie **respektowania prawa osadzonych do opieki medycznej** wizytujący rekomendowali między innymi zapewnienie dostępu do lekarza w dni wolne od pracy (AŚ w Koszalinie) czy też uzupełnienie braków kadrowych na etacie pielęgniarki oraz kierownika ambulatorium (AŚ w Zielonej Górze). W trakcie rozmów

przeprowadzanych z osadzonymi w Areszcie Śledczym w Wejherowie osadzeni zgłaszali zastrzeżenia do opieki stomatologicznej i specjalistycznej – zbyt długi czas oczekiwania na wizytę, trudności z umówieniem się na konsultację do dermatologa, a także brak dostępu do witamin. Osadzeni podawali, iż witaminy nie są dostępne w kantynie a lekarz odmawia ich wydawania wobec braku wyraźnych wskazań medycznych. Rozmówcy wskazywali, iż nie dostają również zgody na przesyłanie im witamin w paczkach. Kierownik ambulatorium poinformowała przedstawicieli RPO, że nie wyraża zgody na przesyłanie witamin z zewnątrz, kierując się względami bezpieczeństwa, ponieważ są to preparaty w tabletkach i praktycznie nie jest możliwe sprawdzenie ich zawartości. W związku z tym zalecono zapewnienie osadzonym możliwości zakupu witamin w kantynie.

Ponadto, w Areszcie Śledczym w Koszalinie zalecono pozyskanie z Centralnego Zarządu Służby Więziennej – *Informacji o prawach pacjenta – osoby pozbawionej wolności* w celu zastąpienia nieaktualnej Karty Praw Pacjenta (uregulowania zawarte w Karcie nie mają zastosowania w przypadku pacjenta więziennej służby zdrowia). Tekst *Informacji* podawany jest do wglądu osadzonym w Areszcie Śledczym w Zielonej Górze.

Odnosząc się do prawa osadzonych do **komunikowania się ze swoim obrońcą** należy wskazać, iż w Areszcie Śledczym w Koszalinie osoby tymczasowo aresztowane nie są doprowadzane do telefonu, również w sytuacjach, gdy chcą skontaktować się z obrońcą. Powyższa praktyka stoi w sprzeczności ze stanowiskiem Ministra Sprawiedliwości wyrażonym w piśmie do Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 28 czerwca 2010r., zgodnie z którym wynikający z art. 217c k.k.w. zakaz nie ma zastosowania do kontaktów tymczasowo aresztowanego z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym, o których mowa w art. 215 § 1 k.k.w. Natomiast w Areszcie Śledczym w Wejherowie rekomendowano wzbogacenie porządku wewnętrznego Aresztu o zapisy dotyczące prawa skazanych do swobodnego komunikowania się z obrońcą lub pełnomocnikiem.

Ponadto, przedstawiciele Rzecznika postulowali informowanie osadzonych (m. in. w ramach zajęć kulturalno-oświatowych) o prawnych i praktycznych skutkach

wyroków Trybunału Konstytucyjnego w sprawach, które bezpośrednio dotyczą osób pozbawionych wolności (AŚ w Wejherowie).

3. Jednostki dla nieletnich

W drugim kwartale 2010 r. przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich, wykonując zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji przeprowadzili wizytacje trzech młodzieżowych ośrodków wychowawczych⁵ (dalej MOW) oraz dwóch policyjnych izb dziecka⁶ (dalej PID). W raporcie niniejszym przedstawione zostaną również wnioski z wizytacji dwóch placówek dla nieletnich przeprowadzonych w drugim kwartale⁷.

Czynności podjęte w Zakładzie Poprawczym w Białymstoku miały na celu weryfikację stanu realizacji zaleceń wydanych przez pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich w następstwie wizytacji Zakładu przeprowadzonej w dniach 9-10 września 2008 r. W ramach dokonanej rekontroli przedstawiciele Rzecznika stwierdzili, że nie usunięto większości nieprawidłowości związanych z funkcjonowaniem placówki, które ujawniono w trakcie poprzedniej wizytacji. Co więcej, po przeanalizowaniu dokumentacji oraz wysłuchaniu wychowanków i Dyrektora placówki ustalono, że w Zakładzie dochodzi do poniżającego traktowania oraz karania wychowanków. Najwięcej zastrzeżeń zgłoszono w zakresie umieszczania wychowanków w izbach przejściowych – bez podstawy prawnej, na długi okres czasu, w rygorze powodującym warunki uwłaczające ludzkiej godności (np. konieczność wypowiedziania komend na powitanie pracownika Zakładu, przypominających reżim wojskowy; zasada, że w porze daytime wychowankowie nie mogą leżeć w łóżku, mogą jedynie stać, chodzić i siedzieć na krześle; w porze nocnej istnieje możliwość załatwiania potrzeb fizjologicznych jedynie do wiadra, które znajduje się w izbie; wymierzanie środków dyscyplinarnych nie znajdujących odzwierciedlenia w przepisach prawnych, np. pozbawienie wszelkich rzeczy, które znajdują się na wyposażeniu izby tj. łóżka, stołu, krzesła, książek, prasy, co stanowi pozbawienie

---

⁵ Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Jaworze (25.08.2010), Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Strzelnie (15.09.2010), Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Bielicach (16.09.2010).

⁶ Policyjna Izba Dziecka w Gdańsku (10.08.2010), Policyjna Izba Dziecka w Legnicy (24.08.2010).

⁷ Salezjański Ośrodek Wychowawczy w Różanymstoku (21-22.06.2010), Zakład Poprawczy w Białymstoku (23-23.06.2010).

wychowanków możliwości wypoczynku nocnego oraz dostępu do źródeł informacji, a tym samym jest łamaniem Konwencji o prawach dziecka).

Przekazany do Ministerstwa Sprawiedliwości raport o czynnościach przeprowadzonych w Zakładzie Poprawczym w Białymstoku stał się podstawą do wszczęcia w Departamencie Wykonania Orzeczeń i Probacji Ministerstwa Sprawiedliwości postępowania wyjaśniającego, w trakcie którego zwrócono się o wyjaśnienia do Dyrektora Zakładu oraz Kierownika Okręgowego Nadzoru Pedagogicznego w Białymstoku. Również Prezes Sądu Okręgowego w Białymstoku wykonujący zwierzchni nadzór nad placówką, został zobligowany do przedstawienia opinii w zakresie sposobu realizacji zadań przez Zakład. Analiza wyjaśnień Dyrektora placówki oraz stanowiska Kierownika OZNP przeprowadzona w Ministerstwie Sprawiedliwości wykazała, iż w przeważającej części nie podzielają oni wniosków pokontrolnych zawartych w raporcie powizytacyjnym przedstawicieli Rzecznika. Prezes Sądu Okręgowego w Białymstoku pozytywnie ocenił pracę Dyrektora jednostki, potwierdzając zasadność jedynie czterech zarzutów, z informacją o ich niezwłocznym usunięciu. Ponadto, w ramach swoich uprawnień zobowiązał się do zlecenia kompleksowej wizytacji Zakładu Poprawczego w Białymstoku. Po uzyskaniu przez Departament Wykonania Orzeczeń i Probacji przedmiotowych informacji w toku postępowania wyjaśniającego, podjęto decyzję o przeprowadzeniu lustracji placówki, której celem była ocena stanu realizacji zaleceń wydanych przez pracowników Biura RPO w wyniku wizytacji Zakładu przeprowadzonej w dniach 9-10 września 2008 r. i porównanie z oceną dokonaną podczas rekontroli przez przedstawicieli RPO w dniach 23-23 czerwca br. W oparciu o wyniki z przeprowadzonej lustracji stwierdzono, że szereg zarzutów wyszczególnionych w informacji powizytacyjnej pracowników Biura RPO dotyczących nieprawidłowości w funkcjonowaniu placówki znalazło potwierdzenie. W związku z tym zobowiązano Dyrektora placówki do usunięcia stwierdzonych uchybień.

W większości wizytowanych w analizowanym okresie placówek prawa nieletnich były przestrzegane. Niemniej jednak w zakresie **traktowania nieletnich** odebrano pewne sygnały o używaniu przemocy fizycznej i werbalnej przez kadre pedagogiczną (MOW w Strzelnie). Zalecono weryfikację tych zarzutów przez

Dyrektora placówki. Ponadto, rekomendowano zaprzestanie stosowania **niehumanitarnych oraz pozaregulaminowych kar** (np. klęczenie całą noc pod ścianą, stanie na korytarzu przez całą noc za zakłócanie ciszy nocnej, czyszczenie sufitu w łazience, pompki za przeklinanie, „plaskacze” w twarz od wychowawcy, brak spaceru, noszenie różowych rajstop przewidziane dla uciekinierów z placówki) oraz **stosowania odpowiedzialności zbiorowej** (np. zamykanie w świetlicy, zakaz wyjść na miasto, zakaz korzystania z sali komputerowej czy potrącania wszystkim kieszonkowego, przysiady dla całej grupy za przewinienie jednego wychowanka). Stwierdzone w tym zakresie nieprawidłowości dotyczyły między innymi SOW w Różanymstoku, MOW w Strzelnie, MOW w Jaworze oraz MOW w Bielicach. Zdaniem przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich kara w postaci uderzenia w twarz jest poniżającym traktowaniem i nie powinna mieć miejsca. Również aktywność sportowo-ruchowa nie może być karą, gdyż jest to element zajęć szkolnych, które nie mogą być postrzegane jako konsekwencja negatywnego zachowania. W odpowiedzi na zalecenia pracowników Biura RPO dotyczące nieregulaminowych kar, Dyrektor Salezjańskiego Ośrodka Wychowawczego w Różanymstoku wyjaśnił, iż prowadzona jest stała weryfikacja raportów dziennych oraz zapisów dzienników zajęć wychowawczych w celu sprawdzenia czy konsekwencje, jakie ponoszą wychowankowie za swoje zachowanie, są objęte obowiązującym regulaminem kar i nagród. Dyrektor podjął również próbę wyjaśnienia sygnałów o stosowaniu niehumanitarnych kar, odebranych przez wizytujących. W jego ocenie mało wiarygodnym jest przypadek, aby ukarano wychowanka „klęceniem całą noc pod ścianą”, ponieważ zastosowanie takiej kary zostałoby dostrzeżone przez osoby sprawdzające pracę wychowawców nocnych oraz dotarłoby do wiadomości innych osób, w tym pracowników szkoły. W związku z tym Dyrektor stwierdził, iż brak jest podstaw do uznania możliwości wystąpienia przypadku całonocnego klęczenia wychowanka w ramach konsekwencji. Podobnie odniesiono się do sygnałów o karze w postaci czyszczenia sufitu w łazience, wskazując że bez bliższych danych trudno ustosunkować się do takiej informacji. Pomimo wyjaśnień przedstawionych przez Dyrektora Ośrodka, w ocenie przedstawicieli Rzecznika, liczba sygnałów odebranych podczas rozmów z wychowankami SOW w Różanymstoku, pozwala na stwierdzenie,

iż tego typu przypadki karania miały miejsce. Sprawa pozostaje w dalszym zainteresowaniu pracowników Biura RPO.

W oparciu o przeprowadzony ogląd terenu oraz pomieszczeń, w których przebywają nieletni, w zakresie **warunków bytowych** w niektórych placówkach rekomendowano dokonanie remontów, w tym usunięcie śladów zagrzybienia na ścianach oraz w łazienkach (np. PID w Legnicy, SOW w Różanymstoku, MOW w Jaworzu). Zgodnie z informacją udzieloną przez Dyrektora Salezjańskiego Ośrodka Wychowawczego w Różanymstoku, w okresie wakacyjnym przeprowadzono niezbędne remonty oraz naprawy uwzględniające obszary wskazane w raporcie powizytacyjnym przedstawicieli RPO.

Ponadto, zaobserwowano przypadki niedostosowania odzieży wydawanej wychowankom w stosunku do pory dnia. W Zakładzie Poprawczym w Białymstoku wychowankowie podczas pobytu w izbie przejściowej (nowoprzyjęci) przez całą dobę chodzą w piżamach. Nie otrzymują dresów, w które mogliby się ubrać w ciągu dnia. Również w Policyjnej Izbie Dziecka w Legnicy nieletni przebywają cały dzień w piżamach.

Powtarzającym się zaleceniem kierowanym do władz wizytowanych placówek było umożliwienie wszystkim wychowankom codziennego dostępu do **zajęć na świeżym powietrzu** (ZP w Białymstoku, MOW w Strzelnie).

W trakcie wizytacji policyjnych izb dziecka weryfikowano czy zdarzają się **przypadki pobytu nieletnich w izbie, przekraczające terminy określone w art. 40** ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich⁸ (dalej u.p.n.). Mając na uwadze zalecenia Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom zaznaczyć należy, iż policyjne izby dziecka nie są placówkami dostosowanymi do dłuższych pobytów nieletnich. W związku z tym CPT podkreśla, aby podejmować wszelkie możliwe działania zapewniające przestrzeganie w praktyce przepisów u.p.n. w zakresie pobytu nieletnich w tego typu placówkach. W Policyjnej Izbie Dziecka w Legnicy odnotowano przypadki zatrzymania nieletnich powyżej 5 dni (13% ogółu zatrzymanych w Izbie w 2009 r.).

---

⁸ Dz. U. z 2002 r. Nr 11, poz. 109 z późn. zm.

W wyniku analizy dokumentacji wewnętrznej wizytowanych jednostek dla nieletnich dostrzeżono potrzebę zapisania w regulaminach wewnętrznych **zasad odwiedzin** wychowanków. W Salezjańskim Ośrodku Wychowawczym w Różanymstoku zasady odwiedzin wychowanków nie zostały uregulowane ani w Statucie, ani w Regulaminie. Jedynie w prawach wychowanka wymieniono prawo do kontaktów z rodziną i ochrony więzi rodzinnych, z uwzględnieniem ograniczeń wynikających ze statutu i regulaminu wewnętrznego Ośrodka oraz prawo do odwiedzania członków rodziny i znajomych, jeśli nie ma przeciwwskazań sądu. Nie ma również wyznaczonego miejsca, w którym chłopcy mogli by przyjąć gości. W podobny sposób potraktowano kwestię odwiedzin w aktach wewnętrznych w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Jaworze. W odpowiedzi na informację o czynnościach przeprowadzonych przez przedstawicieli RPO w Salezjańskim Ośrodku Wychowawczym w Różanymstoku, Dyrektor Ośrodka poinformował o opracowaniu regulaminu, w którym ustalono zasady odwiedzin wychowanków. Będzie on również umieszczony na stronie internetowej placówki. Natomiast w Zakładzie Poprawczym w Białymstoku w większości wychowankowie w rozmowach indywidualnych nie zgłaszali problemów związanych z odwiedzinami. Jednakże jeden z respondentów opisał sytuację, w której nie udzielono mu zgody na widzenie z wujkiem, uzasadniając, iż odwiedziny można odbywać tylko z rodzicami. Tymczasem w brzmieniu art. 66 § 4 u.p.n. dyrektor zakładu może ograniczyć lub zakazać kontaktów nieletniego z osobami spoza zakładu wyłącznie w przypadku, gdy kontakt ten stwarzałby zagrożenie dla porządku prawnego, bezpieczeństwa zakładu, bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub proces resocjalizacji nieletniego. Zatem ograniczenia w tej mierze nie dotyczą stopnia pokrewieństwa odwiedzającego. Podkreślić również należy, że nowoprzyjęci wychowankowie, umieszczani w izbie przejściowej (na 14 dni), są pozbawieni prawa do kontaktu z najbliższymi. Dyrektor potwierdził ten fakt informując, że najczęściej rodzina jest telefonicznie powiadamiana o tym ograniczeniu.

Omawiając zagadnienie dotyczące dokumentacji wewnętrznej placówek dla nieletnich, należy wskazać na postulat prowadzenia kompletnego **wykazu wypadków nadzwyczajnych** (MOW w Strzelnie, SOW w Różanymstoku, MOW w Jaworze).

Przykładowo podczas jednej z rozmów indywidualnych z wychowankiem w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Strzelnie, pracownik Biura RPO powziął informację o podjętej próbie ucieczki nieletniego. Wychowanek wyskoczył przez okno sypialni i uciekł poza teren placówki. Na terenie miasta został zatrzymany przez wychowawcę i dowieziony do szpitala w celu opatrzenia urazów. Po przywiezieniu do placówki i rozmowie z wychowawcą został ukarany przeniesieniem do innej grupy resocjalizacyjnej. Zdarzenie to nie zostało zakwalifikowane jako wydarzenie nadzwyczajne. W dokumentacji określono je jako „nieszczęśliwy wypadek”. Dyrektor Ośrodka w rozmowie z przedstawicielami Rzecznika przyznał, iż nie posiadał informacji o tym wypadku. Dodatkowo, należy wskazać, iż pracownik MOW postąpił w sposób niezgodny z procedurami, tzn. nie zawiadomił o ucieczce Policji i rodziców chłopca, a po powrocie nieletniego do Ośrodka nie skierował go do psychologa placówki w celu ustalenia odpowiednich działań, zgodnie z *Procedurą postępowania w przypadku samowolnego oddalenia się wychowanka z placówki*. W Salezjańskim Ośrodku Wychowawczym w Różanymstoku również nie prowadzono zestawienia wypadków nadzwyczajnych, a jedynie wykaz ucieczek, który był traktowany właśnie jako taki wykaz. Natomiast w protokołach odnaleźć można opisy sytuacji, które niewątpliwie powinny być zakwalifikowane jako wypadki nadzwyczajne (agresja słowna i fizyczna, spożywanie alkoholu). Informacje tam zawarte są zbyt lakoniczne by można było ocenić zasadność zastosowanych procedur. Niemniej jednak, na skutek zaleceń powizytacyjnych pracowników Biura RPO, w Salezjańskim Ośrodku Wychowawczym w Różanymstoku spełniono wymóg prowadzenia pełnego wykazu wypadków nadzwyczajnych. Zgodnie z informacją udzieloną przez Dyrektora Ośrodka, co najmniej raz w tygodniu odbywa się spotkanie specjalnego zespołu z udziałem kierownictwa placówki, pedagogów oraz prawnika, na którym omawiane są przypadki zdarzeń kryzysowych oraz dokonuje się analizy stanu bezpieczeństwa i porządku w placówce.

Przedstawiciele Rzecznika każdorazowo weryfikowali również **dostępność adresów instytucji stojących na straży praw nieletnich**, takich jak: Rzecznik Praw Dziecka, Rzecznik Praw Obywatelskich, Helsińska Fundacja Praw Człowieka czy też sąd rodzinny. W kilku placówkach koniecznym było wystosowanie zalecenia

umieszczenia danych adresowych tego typu instytucji w ogólnodostępnym miejscu (SOW w Różanymstoku, PID w Gdańsku, MOW Strzelno). W odpowiedzi na rekomendacje pracowników Biura RPO, Komendant Miejski Policji w Gdańsku poinformował o zastosowaniu się do nich i umieszczeniu w widocznym miejscu adresów wyżej wymienionych instytucji. Zalecenie w tym zakresie zostało również pozytywnie zrealizowane w Salezjańskim Ośrodku Wychowawczym w Różanymstoku.

Jednym z zadań Krajowego Mechanizmu Prewencji jest również przedstawienie propozycji i uwag odnośnie obowiązujących oraz projektowanych przepisów prawa w zakresie w jakim dotyczą one osób pozbawionych wolności. W trzecim kwartale 2010 r. Rzecznik przedstawił swoją opinię do *projektu rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie szczegółowych warunków i sposobu użycia środków przymusu bezpośredniego wobec nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich, młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i młodzieżowych ośrodkach socjoterapii*. W wystąpieniu⁹ z dnia 1 września br. Rzecznik zasygnalizował konieczność możliwie precyzyjnego dookreślenia niektórych przepisów rozporządzenia, jednocześnie wyrażając nadzieję, iż realizacja postulowanych rozwiązań znacząco zwiększy gwarancję praworządnego użycia tych środków.

4. Izby wytrzeźwień oraz jednostki organizacyjne Policji

W trzecim kwartale 2010 r. dokonano wizytacji pięciu placówek, w których umieszcza się osoby nietrzeźwe, z wyłączeniem jednostek Policji¹⁰ (dalej IW) oraz pięciu pomieszczeń dla osób zatrzymanych przy jednostkach organizacyjnych Policji¹¹ (dalej PdOZ). W niniejszym rozdziale opisano również wnioski z wizytacji

---

⁹ RPO-629059-VII/10.

¹⁰ Ośrodek Terapii i Opieki nad Nietrzeźwymi (Izba Wytrzeźwień) w Koszalinie (27.07.2010), Izba Wytrzeźwień w Legnicy (27.08.2010), Izba Wytrzeźwień w Zielonej Górze (09.09.2010), Ośrodek Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Uzależnień (Izba Wytrzeźwień) w Inowrocławiu (17.09.2010), Izba Wytrzeźwień w Gliwicach (30.09.2010).

¹¹ Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Miejskiej Policji w Koszalinie (26.07.2010), Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Miejskiej Policji w Gdyni (13.08.2010), Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Miejskiej Policji w Legnicy (26.08.2010), Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Powiatowej Policji w Mogilnie (14.09.2010), Pomieszczenia dla Osób Zatrzymanych przy Komendzie Miejskiej Policji w Gliwicach (27.09.2010).

Izby Wytrzeźwień w Gdańsku, które nie zostały zawarte w raporcie Krajowego Mechanizmu Prewencji za drugi kwartał 2010. Ustalenia dokonane w trakcie wizytacji Izby Wytrzeźwień w Gliwicach zostaną przedstawione w kolejnym sprawozdaniu kwartalnym.

Dokonując oceny realizacji zadań wykonywanych przez izby wytrzeźwień, kilkakrotnie postulowano **stosowanie przymusu bezpośredniego** wyłącznie wobec osób, o których mowa w art. 42 ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi¹² (IW w Legnicy oraz IW w Koszalinie). Zalecano również przeprowadzanie kontroli stanu fizycznego osoby unieruchomionej, zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 4 lutego 2004 r. w sprawie trybu doprowadzania, przyjmowania i zwalniania osób w stanie nietrzeźwości oraz organizacji izb wytrzeźwień i placówek utworzonych lub wskazanych przez jednostkę samorządu terytorialnego¹³ (dalej zwane rozporządzeniem), nie rzadziej niż co 15 minut oraz precyzyjne wypełnianie kart ewidencji w tym zakresie (IW w Inowrocławiu). Kierownik Izby Wytrzeźwień w Koszalinie w odpowiedzi na zalecenia przedstawicieli RPO poinformował o przeprowadzeniu szkolenia opiekunów dotyczącego trybu postępowania w przypadku stosowania przymusu bezpośredniego, opracowano także kartę obserwacji pacjenta. Wspólnie z lekarzami pełniącymi dyżury w Ośrodku, ustalono, iż karty pobytu będą wypełniane bardziej szczegółowo, poprzez opisywanie zastosowanych procedur medycznych oraz zleconych lekarstw.

Ponadto, przedstawiciele Rzecznika wskazywali na celowość prowadzenia **osobnych rejestrów wypadków nadzwyczajnych i stosowania środków przymusu bezpośredniego**. Mimo, iż rozporządzenie nie nakłada wprost obowiązku prowadzenia odrębnej dokumentacji w tym zakresie, to jednak stawia wymóg gromadzenia i przekazywania danych statystycznych. Prowadzenie tego typu rejestrów nie tylko ułatwi przekazywanie wskazanych danych statystycznych, ale umożliwi również sprawne odnajdywanie takich informacji oraz pozwoli skuteczniej odpowiadać na ewentualne skargi. Jednocześnie będzie to pomocne w analizowaniu

---

¹² Dz. U. z 2007 r. Nr 70, poz. 473.

¹³ Dz. U. z 2004 r. Nr 20, poz. 192 ze zm.

przypadków stosowania środków przymusu bezpośredniego, z uwzględnieniem zasadności ich zastosowania (IW w Gdańsku). Prezydent Miasta Gdańska po zapoznaniu się z uwagami zespołu wizytującego Izbę Wyrzeźwień w Gdańsku poinformował, iż zlecił kierownikowi placówki założenie odrębnych rejestrów.

Podczas wizytacji izb wyrzeźwień rekomendowano również odstąpienie od praktyki **przymusowego przebierania osób doprowadzonych w odzież zastępczą**, w sytuacji, gdy nie wyrażają na to zgody, a stan sanitarno-higieniczny tych osób nie uzasadnia takiego działania (IW w Raculi k. Zielonej Góry).

W zakresie poszanowania **prawa do intymności** zalecano, aby czynności związane z bezpośrednią opieką nad kobietami doprowadzonymi do Izby sprawował żeński personel Izby (IW w Raculi k. Zielonej Góry, IW w Koszalinie) oraz postulowano usunięcie kamery z pomieszczenia przebieralni (IW w Koszalinie, IW w Inowrocławiu). Kierownik Izby w Koszalinie odpowiadając na rekomendacje przedstawicieli RPO poinformował o zdemontowaniu kamery znajdującej się w przebieralni.

Odnosząc się do **warunków bytowych** za konieczne uznano zapewnienie pacjentom Izby oddzielnych toalet dla kobiet i mężczyzn oraz oddzielnych pryszniców, zgodnie z § 20 ust. 1 pkt. 3 i 4 rozporządzenia (IW w Legnicy, IW w Inowrocławiu), dostosowanie do wymagań rozporządzenia pomieszczeń sanitarnych stosownie do potrzeb osób niepełnosprawnych (IW w Raculi k. Zielonej Góry), a także wydawanie każdej doprowadzonej osobie koca z poszewką (IW w Koszalinie). W odpowiedzi na zalecenie przedstawicieli RPO, Dyrektor Izby Wyrzeźwień w Legnicy wskazał, iż jednostka ma trudności techniczne z uruchomieniem oddzielnych pryszniców dla mężczyzn i kobiet. W chwili obecnej przyjęto rozwiązanie polegające na przemiennym korzystaniu z prysznica. Wskazano, iż w łazience zawsze znajduje się tylko jedna osoba, pod nadzorem właściwego pracownika. Podjęto również czynności mające zabezpieczyć środki na wymagany remont pomieszczenia sanitarnego, tak aby spełniało ono wymogi wyżej wskazanego rozporządzenia.

W zakresie warunków bytowych postulowano również wykonanie kompleksowych prac modernizacyjnych w celu wyeliminowania zawilgoceń ścian budynku Izby (IW w Raculi k. Zielonej Góry), przeprowadzenie remontu budynku

bądź też doprowadzenie do przeniesienia placówki do innego lokalu (IW w Gdańsku) oraz zlikwidowanie śladów zagrzybienia w toalecie (IW w Koszalinie). Zgodnie z udzieloną przez Kierownika Izby w Koszalinie odpowiedzią, zalecany remont został przeprowadzony. Podobnie Prezydent Miasta Gdańska w odpowiedzi na raport powizytacyjny przedstawicieli RPO wskazał, iż kształtując budżety na kolejne lata kalendarzowe weźmie pod uwagę sugestie wizytatorów co do przeprowadzenia remontu budynku zajmowanego przez Pogotowie lub przeniesienia placówki w inne miejsce.

Podczas wizytacji pomieszczeń dla osób zatrzymanych w zakresie **warunków bytowych** postulowano uzupełnienie wyposażenia pokoi dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, zgodnie ze standardami określonymi w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 13 października 2008 r. w sprawie pomieszczeń w jednostkach organizacyjnych Policji przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia oraz regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach¹⁴ (PdOZ w Gliwicach, PdOZ w Legnicy). Zwrócono także uwagę na konieczność zadbania o poprawę oświetlenia w pokojach dla zatrzymanych (PdOZ w Gliwicach, PdOZ w Koszalinie). W jednej z Komend stwierdzono, że warunki bytowe mogą prowadzić do naruszenia praw osób w niej przebywającej. W związku z tym zalecono przeprowadzenie generalnego remontu pomieszczeń (PdOZ w Koszalinie).

W celu zapewnienia poszanowania **prawa do intymności** osób przebywających w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych rekomendowano wyposażenie sanitariatów w odpowiednie przesłony zapewniające intymność podczas korzystania z natrysku oraz toalet (PdOZ w Gliwicach, PdOZ w Koszalinie).

Ponadto, przedstawiciele Rzecznika zwracali uwagę na konieczność realizacji **obowiązku pouczenia osób zatrzymanych o przysługujących im prawach** (PdOZ w Gliwicach, PdOZ w Koszalinie).

W oparciu o dokonaną **analizę dokumentacji** postulowano dopilnowanie, aby lekarze przeprowadzający badania osób zatrzymanych, wpisywali w książkach wizyty

---

¹⁴ Dz. U. Nr 192, poz.1187.

lekarskich godzinę badania oraz dane osobowe pacjentów (PdOZ w Gliwicach, PdOZ w Koszalinie, PdOZ w Legnicy, PdOZ w Mogilnie).

Omawiając wyniki wizytacji przeprowadzonych w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych należy wskazać, iż w jednej z wizytowanych Komend przeprowadzone przez przedstawicieli Rzecznika czynności nie pozwoliły na stwierdzenie jakichkolwiek nieprawidłowości w przedmiocie przestrzegania praw osób zatrzymanych i doprowadzonych w celu wytrzeźwienia (PdOZ w Gdyni). Jedynym zaleceniem było wyeliminowanie uchybienia stwierdzonego przez Państwową Inspekcję Sanitarną MSWiA (właściwe zorganizowanie apteczki pierwszej pomocy wraz z instrukcją udzielania pierwszej pomocy).

5. Ośrodki dla cudzoziemców

W omawianym okresie wizytacje Krajowego Mechanizmu Prewencji objęły jeden ośrodek dla cudzoziemców¹⁵.

W wizytowanym Ośrodku Strzeżonym dla Cudzoziemców dobrze oceniono **warunki bytowe**, niemniej jednak zalecono poprawę stopnia ogrzewania placówki.

Do odrębnego zbadania skierowano sprawę sposobu oraz częstotliwości prowadzenia przez funkcjonariuszy Służby Granicznej szczegółowych **kontroli pomieszczeń** mieszkalnych. Zdaniem przedstawicieli RPO należy poddać analizie przede wszystkim zasady wykorzystywania do tych kontroli psów służbowych. Zgodnie z wyjaśnieniami kierownika zmiany, ostatni przypadek wykorzystania psów służbowych podczas kontroli miał miejsce w I półroczu bieżącego roku. Niemniej jednak, w rozmowie z osobami wizytującymi, niektórzy spośród osadzonych wskazywali, iż kontrole z użyciem psów są częstsze.

Ponadto, w trakcie rozmowy z pracownikami Biura RPO osadzeni wskazywali na trudności w dostępie do należytej **opieki medycznej**. Twierdzili oni, iż z uwagi na brak środków finansowych odmawia im się specjalistycznego leczenia lub badań. W związku z tym, sprawę tę objęto szczegółowym badaniem.

---

¹⁵ Ośrodek Strzeżony dla Cudzoziemców przy Nadodrzańskim Oddziale Straży Granicznej w Krośnie Odrzańskim (22.09.2010).

6. Szpitale psychiatryczne

W omawianym okresie wizytacje Krajowego Mechanizmu Prewencji objęły jeden szpital psychiatryczny¹⁶. Ustalenia dokonane w wyniku wizytacji tego szpitala zostaną przedstawione w sprawozdaniu za IV kwartał 2010 r.

7. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności Krajowego Mechanizmu Prewencji w Polsce w 2009 r. – uwagi oraz wnioski

Na podstawie art. 23 OPCAT Rzeczpospolita Polska jest zobowiązana do opracowania oraz upublicznienia raportu rocznego z działalności Krajowego Mechanizmu Prewencji w Polsce. W sprawozdaniu z 2009 r. przedstawiono wnioski z wizytacji, jakie zostały przeprowadzone w okresie 1 stycznia do 31 grudnia 2009 r., z podziałem na określone typy miejsc zatrzymań. Wskazano w nim również działania Rzecznika Praw Obywatelskich będące następstwem stwierdzonych w trakcie wizytacji nieprawidłowości. W lipcu br. raport rozesłano do właściwych organów krajowych, międzynarodowych, jak również krajowych mechanizmów prewencji funkcjonujących w innych państwach. Po zapoznaniu się z treścią nadesłanego raportu, organy sprawujące nadzór nad wizytowanymi jednostkami przekazały swoje uwagi oraz spostrzeżenia.

Zastępca Dyrektora Departamentu Wykonania Orzeczeń i Probacji w Ministerstwie Sprawiedliwości odnosząc się do wskazanych w raporcie nieprawidłowości w sposobie traktowania nieletnich zapewnił, iż w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich prowadzone są działania mające na celu zapewnienie wychowankom bezpieczeństwa. Wskazał, iż wyniki lustracji, wizytacji oraz kontroli w podległych placówkach nie wskazują na niewłaściwe traktowanie wychowanków. Natomiast w związku ze stwierdzeniem przez przedstawicieli Rzecznika wykonujących zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji, niezgodnego z przepisami umieszczania nieletnich w izbach przejściowych (z tzw. względów wychowawczych), niewłaściwego wyposażenia tych izb, jak również braku izby izolacyjnej w niektórych wizytowanych placówkach, poinformowano o wyeliminowaniu powyższych nieprawidłowości. Ponadto, wskazano, iż w

---

¹⁶ Samodzielny Publiczny Szpital Wojewódzki w Gorzowie Wielkopolskim (23-24.09.2010).

Ministerstwie Sprawiedliwości prowadzone są działania mające na celu usprawnienie funkcjonowania izb przejściowych w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich. Niemniej jednak, opracowanie szczegółowych regulaminów dotyczących zapewnienia bezpieczeństwa w placówkach oraz jednolitych procedur, w tym regulaminów izb przejściowych uwzględniających zasady korzystania przez wychowanków z zajęć na świeżym powietrzu, nie zostało zakończone. W chwili obecnej trwają prace nad nowymi modelowymi rozwiązaniami prawnymi w zakresie problematyki nieletnich prowadzone przez Zespół, który został powołany przez Ministra Sprawiedliwości specjalnie do tego zadania. Odnosząc się do uwag dotyczących warunków bytowych i higienicznych wizytowanych placówek, wyjaśniono, iż modernizacja niektórych sanitariatów i łazni oraz rozbudowa bazy do prowadzenia zajęć sportowych jest uzależniona od pozyskania odpowiednich środków finansowych z budżetu państwa. Po analizie raportu rocznego Krajowego Mechanizmu Prewencji dostrzeżono również potrzebę wzmożenia kontroli dokumentacji placówek, a w szczególności regulaminów: zakładu lub schroniska, izb przejściowych, przyznawania kieszonkowego nieletnim i stosowania środków dyscyplinarnych.

W odpowiedzi na otrzymany Raport Rzecznika o działalności Krajowego Mechanizmu Prewencji w 2009 r., Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji poinformował o podjętych działaniach w związku z przejściem od 1 stycznia 2010 r. przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji zwierzchniego nadzoru nad policyjnymi izbami dziecka. Na podstawie informacji przekazanych przez Komendę Główną Policji opracowano analizę istniejącego stanu faktycznego oraz prawnego odnoszącego się do policyjnych izb dziecka. W oparciu o tę analizę wskazano kwestie wymagające uregulowania bądź zmiany statusu prawnego. Większość z nich np. czas pobytu nieletniego w policyjnej izbie dziecka po ogłoszeniu przez sędziego rodzinnego postanowienia o umieszczeniu w stosownej placówce, umieszczanie nieletniego na czas przerwy w konwoju w policyjnej izbie dziecka, stosowanie wobec nieletniego przebywającego w izbie środków przymusu bezpośredniego, wymaga nowelizacji ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. Zgodnie z udzieloną informacją, w MSWiA na bieżąco monitorowany jest stan prac legislacyjnych nad zmianą przedmiotowej ustawy. Natomiast odnosząc się do

nieprawidłowości oraz problemów w funkcjonowaniu policyjnych izb dziecka, przedstawionych w raporcie Rzecznika za 2009 r. (m. in. stosowanie umieszczenia nieletniego w izbie izolacyjnej jako kary, znaczne ograniczenie możliwości przebywania nieletnich na świeżym powietrzu), Podsekretarz Stanu zapewnił o przekazaniu odpowiednich zaleceń do policyjnych izb dziecka.

Minister Pracy i Polityki Społecznej poinformował Rzecznika, iż po zapoznaniu się z treścią raportu Rzecznika za 2009 r. oraz w oparciu o przedstawione w nim wnioski przygotowano pismo skierowane do wojewodów z prośbą o zwrócenie szczególnej uwagi na potrzebę poszanowania godności i intymności mieszkańców domów pomocy społecznej oraz wyeliminowania wszelkich praktyk, które mogą naruszać wolność, intymność, godność i poczucie bezpieczeństwa mieszkańców domu.

Treść raportu RPO z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji w 2009 r. bardzo pozytywnie ocenił dotychczas krajowy mechanizm prewencji w Hiszpanii oraz Rzecznik Praw Obywatelskich w Szwecji. Jak dotąd w Szwecji nie wyznaczono jeszcze organu, który pełniłby funkcje mechanizmu. Obecnie rozpoczęto wstępne przygotowania do powierzenia tej roli Ombudsmanowi Szwecji. W związku z tym szwedzki Ombudsman wyraził nadzieję na owocną współpracę oraz wymianę doświadczeń z Biurem Rzecznika Praw Obywatelskich w Polsce.

Ponadto, należy również wskazać, iż w piśmie z dnia 18 sierpnia 2010 r. Wojewoda Mazowiecki zgłosił zastrzeżenia co do podstawy przeprowadzania wizytacji przez przedstawicieli Rzecznika. W ocenie Wojewody Mazowieckiego domy pomocy społecznej nie mogą być uznane jako miejsca zatrzymania, a mieszkańcy tych domów jako osoby pozbawione wolności w rozumieniu art. 4 Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania. Podkreślono, że co do zasady umieszczenie w domu pomocy społecznej, nie następuje w drodze nakazu pochodzącego od władzy sądowej czy administracyjnej, lecz jest prawem przysługującym osobie, które może być zrealizowane po uzyskaniu zgody tej osoby, bądź zgody jej przedstawiciela ustawowego. Odnosząc się do przypadków osób, o których pobycie w domu pomocy społecznej decyduje sąd opiekuńczy

(umieszczenie bez zgody lub gdy zgoda została wyrażona, a następnie odwołana) wskazano, iż warunki pobytu oraz respektowanie praw tych osób są przedmiotem wizytacji dokonywanych przez sędziów sądów rejonowych.

W piśmie¹⁷ z dnia 22 września 2010 r. Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich podzielił stanowisko Wojewody Mazowieckiego, że w domach pomocy społecznej przebywają osoby pozbawione wolności w rozumieniu prawa karnego, a kierowanie do takich placówek odbywa się co do zasady na podstawie wniosku osoby zainteresowanej. Niemniej jednak wskazał, iż w domach pomocy społecznej przebywają również osoby, wobec których orzeczenie o umieszczeniu wydał sąd. Zgodnie z definicją art. 4 OPCAT, ta druga grupa osób traktowana jest w kategoriach osób pozbawionych wolności i z tego względu domy pomocy społecznej stanowią przedmiot zainteresowania Krajowego Mechanizmu Prewencji. Ponadto, nie ma znaczenia dla wizytacji zapobiegawczych miejsc zatrzymań, będących istotą działalności Krajowego Mechanizmu Prewencji, możliwość kontrolowania domów pomocy społecznej przez inne podmioty na podstawie odrębnych przepisów.

8. Podsumowanie

Działania podejmowane w ramach Krajowego Mechanizmu Prewencji w drugim kwartale 2010 r. nie wykazały przypadków stosowania tortur. Niemniej jednak, stwierdzono występowanie nieprawidłowości, które noszą znamiona poniżającego traktowania albo karania. Niepokojącym jest fakt, iż zachowania tego typu najczęściej mają miejsce w jednostkach dla nieletnich. Pomimo zapewnienia przez Ministerstwo Sprawiedliwości o prowadzonych działaniach mających na celu zagwarantowanie wychowankom bezpieczeństwa, pracownicy Biura RPO wykonujący zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji nadal odnotowują przypadki stosowania niehumanitarnych i nieregulaminowych kar.

Kolejnym zagadnieniem, wymagającym podjęcia działań systemowych, jest znaczne ograniczenie, a w niektórych jednostkach penitencjarnych wręcz zaprzestanie prowadzenia zajęć kulturalno-oświatowych. Jest ono spowodowane przekształcaniem

---

¹⁷ RPO-641335-III/10/KD; RPO-641336-III/10/KD.

światlic w cele mieszkalne w związku z koniecznością zachowania odpowiedniej normy powierzchni mieszkalnej przypadającej na osobę.

Ponadto, we wszystkich wizytowanych w okresie sprawozdawczym jednostkach powtarzały się zalecenia mające na celu zagwarantowanie poszanowania prawa do intymności osób pozbawionych wolności. W jednostkach penitencjarnych postulowano zabudowanie kąpoków sanitarnych w celach mieszkalnych, w izbach wyrzeźwień usunięcie kamer zamontowanych w przebieralniach, natomiast w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych - wyposażenie sanitariatów w odpowiednie przesłony zapewniające intymność.

Opracowała: Magdalena Chmielak